

УДК 78.03(477)(092):[378.016:373.011.3-051]
DOI https://doi.org/10.32782/ART/2024-1-14

ГУМАНІСТИЧНІСТЬ ТВОРЧОСТІ ГЕРМАНА ЖУКОВСЬКОГО ЯК ДУХОВНА КОНСТАНТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО МУЗИКАНТА-ПЕДАГОГА

Прокопчук Вікторія Ігорівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
гри на музичних інструментах
Інституту мистецтв
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0000-0002-7593-6837
e-mail: prokopchuk2705vita@gmail.com

Роль педагога полягає у тому, щоб відкривати двері,
а не в тому, щоб проштовхувати в них учня
А. Шнабель

Статтю присвячено життєтворчості українського композитора, піаніста, диригента, педагога, музично-громадського діяча Рівненського краю Г. Л. Жуковського, що є віддзеркаленням долі української інтелігенції радянської доби. Здійснено спробу проаналізувати культурно-мистецький спадок композитора, зокрема гуманістичні пошуки його творчих шляхів усупереч ідеологізованості тоталітарного радянського режиму. Окреслено перспективи використання творчого доробку митця в освітньому процесі підготовки музикантів-педагогів, учителів мистецтва (музичного мистецтва), зокрема через змістове (репертуарне) наповнення дисциплін мистецького циклу, що виступає одним із важливих аспектів національного виховання в мистецькій сфері.

З'ясовано, що ще на початку композиторської діяльності Г. Л. Жуковського виявився глибокий зв'язок із народним мистецтвом, на основі якого сформувалися головні риси музики композитора: багатий мелодизм та національна колористика, рельєфність, яскрава емоційна виразність та щирість музичного вислову. Індивідуальний стиль Г. Л. Жуковського – результат глибокого знання українського народнописаного мистецтва та органічного поєднання народної пісні з традиціями вітчизняної й світової класичної музики.

Підкреслено, що багатогранна творча діяльність (композиторська, педагогічна, піаністична, диригентська, культурно-громадська тощо) репрезентує Г. Л. Жуковського як гуманіста, який, самовіддано слідуючи своїй місії педагога виховувати духовну особистість, формувати світоглядні орієнтири, гуманізувати внутрішній світ молодого покоління, власним прикладом виховував у молодих музикантів ідеали добра, милосердя, людяності, толерантності, любові, поваги до людської гідності тощо. Виокремлено, що гуманістичність життєтворчості композитора є орієнтиром у професійній підготовці майбутніх музикантів-педагогів, учителів мистецтва (музичного мистецтва), їхнього цілісного художнього світогляду, ціннісного ставлення до національно-культурної спадщини та виступає дорогоказом у формуванні особистісних якостей майбутніх фахівців як провідників культури для молодого покоління. Творчі здобутки Г. Л. Жуковського, знаного і шанованого за життя та мало виконаного нині, потребують якнайглибшого пізнання й популяризації, як і вся культурно-мистецька спадщина минулого, зокрема і регіональна (краєзнавча).

Вітчизняна музична/музично-педагогічна освіта потребує оптимізації використання культурно-мистецької спадщини минулого, зокрема регіональної, задля вдосконалення професійної підготовки музикантів-педагогів. Наголошено на важливості регіонального (краєзнавчого) підходу до пізнання мистецтва, що є запорукою глибокого культурного діалогу минулого, теперішнього і майбутнього та набуває загальнонаціонального значення у цілісній національно-культурній палітрі держави. Акцентовано на необхідності збереження культурно-історичної пам'яті та поваги до культурно-мистецької спадщини українського народу, зокрема краєзнавчої, яка є потужною зброєю утвердження національної ідентичності.

Ключові слова: Г. Л. Жуковський, гуманістичність творчості, музичне мистецтво, професійна підготовка музиканта-педагога, майбутні вчителі мистецтва (музичного мистецтва), регіональний (краєзнавчий) підхід до пізнання мистецтва.

HUMANISM IN THE CREATIVE WORK OF HERMAN ZHUKOVSKY AS A SPIRITUAL CONSTANT OF PROFESSIONAL TRAINING FOR FUTURE MUSIC EDUCATORS

Viktoriia Prokopchuk

Rivne State University of the Humanities

This article is dedicated to the life and creativity of the Ukrainian composer, pianist, conductor, educator, and cultural activist from the Rivne region, H. L. Zhukovsky, reflecting the fate of Ukrainian intellectuals during the Soviet era. An attempt is made to analyze the cultural and artistic legacy of the composer, particularly his humanistic endeavors in creative paths despite the ideological constraints of the totalitarian Soviet regime. The perspectives of utilizing the artist's creative legacy in the educational process of training musician-educators, art (music) teachers, particularly through the substantive (repertoire) content of art disciplines, are outlined.

It is established that from the early stages of his compositional career, H. L. Zhukovsky demonstrated a profound connection with folk art, upon which the main features of the composer's music were formed: rich melodiousness and national color, vivid emotional expressiveness, and sincerity of musical expression. The individual style of H. L. Zhukovsky is the result of deep knowledge of Ukrainian folk song art and the organic combination of folk songs with the traditions of domestic and world classical music.

It is emphasized that the multifaceted creative activity (compositional, pedagogical, pianistic, conducting, cultural and public, etc.) represents H. L. Zhukovsky as a humanist, who devotedly followed his mission as an educator to nurture spiritual personalities, shape ideological guidelines, humanize the inner world of the younger generation, and through his own example instilled in young musicians the ideals of goodness, mercy, humanity, tolerance, love, respect for human dignity, etc. It is highlighted that the humanism of the composer's life and work serves as a guiding principle in the professional training of future musician-educators, art (music) teachers, their holistic artistic worldview, and their value attitude towards national-cultural heritage, acting as a guiding light in shaping the personal qualities of future professionals as cultural guides for the younger generation. The creative achievements of H. L. Zhukovsky, known and respected during his lifetime but currently underperformed, require the deepest understanding and popularization, as does all the cultural and artistic heritage of the past, including regional (local history) heritage.

The importance of a regional (local history) approach in the understanding of art is emphasized, which serves as a guarantee of deep cultural dialogue between the past, present, and future and acquires national significance in the integrated national-cultural palette of the state. Emphasis is placed on the necessity of preserving cultural and historical memory and respect for the cultural and artistic heritage of the Ukrainian people, particularly local history, which serves as a powerful tool for affirming national identity.

Key words: *H. L. Zhukovsky, humanism of creativity, music art, professional training of musician-educators, future art (music) teachers, regional (local history) approach in understanding art.*

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні у час ідеологічних та соціально-культурних викликів на тлі повномасштабного вторгнення РФ відбувається стрімке національне відродження, що актуалізує стратегічне освітнє завдання виховання патріотизму, національної свідомості, формування й утвердження української національної ідентичності як духовно-моральної та соціальної цінності; відродження і шани до національно-культурного минулого, зокрема і регіонального, як найголовніших напрямів виховання, про що зазначено у низці державних документів (Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», «Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2025 роках», «Концепція національно-патріотичного виховання в

системі освіти України» тощо) (Закон України «Про освіту», 2024; Закон України «Про вищу освіту», 2023; Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», 2022; «Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2025 роках», 2023; «Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України», 2022). Ці завдання так само актуалізують питання гуманістичності освітньої парадигми, проблему «олюднення Людини», виховання духовної особистості, що загострюють завдання якісної професійної підготовки майбутніх музикантів-педагогів, їх особистісного становлення, формування цілісного художнього світогляду майбутніх учителів мистецтва (музичного мистецтва) як інтегрального базису їхньої майбутньої професійної діяльності. Разом із тим висвітлення зазначеної проблеми

висуває важливість національно-регіонального компоненту професійної підготовки майбутнього музиканта-педагога, який за межами локальної значущості набуває загальнонаціонального звучання у цілісному національно-культурному різноманітті. Регіональний аспект питання інспірує до оптимізації творчого використання культурно-мистецької спадщини минулого, зокрема і регіональної (краєзнавчої), для вдосконалення сучасної вітчизняної музичної/музично-педагогічної освіти, яка потребує якнайширшого опертя на забуту або замовчувану спадщину та досвід видатних композиторів, педагогів, музикантів тощо. Серед них – непересічна особистість Рівненського краю Герман Леонтіївич Жуковський (1913–1976), чію ювілейну 110-ту річницю від дня народження ми нещодавно відзначили.

Аналіз досліджень. Вагомий внесок у розв'язання проблем професійного становлення музикантів-педагогів здійснили С. Г. Барвік, Л. М. Воєводко, Л. П. Гончаренко, Л. В. Гусейнова, Н. М. Згурська, А. В. Козир, О. М. Олексюк, Г. М. Падалка, Г. І. Побережна, О. М. Прядко, О. П. Рудницька, О. В. Соколова, О. П. Щолокова, В. Д. Шульгіна та ін.; питання інструментально-виконавської підготовки знайшли відображення в дослідженнях Н. Л. Білої, О. А. Бодіної, О. Б. Горбенко, Ж. Ю. Карташової, Т. Ф. Кротової, В. М. Лабунець, Л. В. Мартинюк та ін.; різні аспекти формування професійно-особистісних якостей майбутнього музиканта-педагога висвітлено в працях В. С. Вергунова, М. О. Малахової, О. П. Мельник, М. А. Моїсеєвої та ін.

У вітчизняній педагогічно-музикознавчій літературі в останні десятиріччя питання дослідження й висвітлення життєтворчості Г. Л. Жуковського, знаного й шанованого за життя, не знайшли належного відображення. Наукові розвідки презентовано у працях І. М. Кидрука, Т. Ю. Прокопович, В. І. Прокопчук та ін. Вагомим є внесок у популяризацію життєтворчості композитора Б. Й. Столярчука (Столярчук, 2008).

Мета статті полягає у розкритті гуманістичності творчості композитора Рівненщини Г. Л. Жуковського, зокрема його мистецького доробку і перспектив використання в освітньому процесі підготовки музикантів-педагогів, учителів мистецтва (музичного мистецтва).

Виклад основного матеріалу. Народився український композитор, піаніст, диригент, педагог, музично-громадський діяч Г.Л. Жуковський 13 листопада 1913 р. у м. Радивилів Волинської губернії, нині Рівненської області, у сім'ї учителя. Із Рівненським краєм видатного музиканта єднає лише цей факт біографії, проте мала батьківщина – місце народження, безсумнівно, назажди залишається важливою координатою життя кожної людини. У 1915 р. після смерті батька та

через події війни родина змушена була переїхати до м. Харкова, де згодом після навчання і розпочалася яскрава творча кар'єра Г.Л. Жуковського (Знаменні та пам'ятні дати 2023 року: мистецько-освітній довідник для самостійної роботи здобувачів вищої освіти, 2023, с. 29–30; Муха, 2008, с. 96–97; Прокопчук, 2023, 2021, с. 238–262; Столярчук, 2008; 110 років від дня народження Германа Жуковського – українського композитора, народного артиста УРСР).

Навчався Г. Л. Жуковський у Харківській консерваторії (1932–1934) по класу фортепіано у А. Л. Лунца та згодом перевівся до Київської консерваторії, яку закінчив за двома спеціальностями – по класу фортепіано у К. М. Михайлова (1937 р.) та класу композиції у Л. М. Ревуцького (1941 р.).

Брав участь у Другій світовій війні, куди з перших днів добровільно пішов солдатом, був контужений біля м. Дніпропетровська. У вересні 1941 р. разом зі своїми однополчанами, друзями та однокурсниками по консерваторії, братами Георгієм і Платоном Майбородами (майбутніми композиторами ХХ ст.), потрапив у полон поблизу Полтави, також перебував у Кременчуцькому концтаборі, згодом опинився у полоні в нацистському таборі – «Хорольській ямі» смерті, звідки їм дивом пощастило врятуватися.

Під час війни в окупованій Полтаві у перерві між боями «підпільно» писав оперу «Честь», приховуючи навіть від близького оточення, в її основу покладено емоції перебування у нацистських таборах. У 1944 р. композитор закінчив оперу та демонстрував її на третій день після звільнення України в Кам'янець-Подільському театрі; згодом опера була поставлена в Київському театрі опери і балету (Прокопчук, 2021; Столярчук, 2008).

В автобіографічних нотатках Г. Л. Жуковського зазначено, що 1941–1943 рр. він працював піаністом та диригентом Полтавського оперного театру, у 1943–1944 рр. – у Кам'янець-Подільському музично-драматичному театрі. Із березня 1944 р. служив в армії та до кінця 1945 р. був художнім керівником ансамблю пісні і танцю. Після демобілізації працював у Київській опері диригентом, у 1946–1947 рр. – у Київській консерваторії, у 1951–1958 рр. одночасно викладав у Київській консерваторії та Київському музичному училищі ім. Р.М. Глієра (нині – Київська муніципальна академія музики ім. Р.М. Глієра). Також композитор працював на Київській кіностудії ім. О.П. Довженка, де плідно творив музику до художніх фільмів, популярних у 1950–1960-х роках. Від 1967 р. Г. Л. Жуковський – заступник голови правління Спілки композиторів України. У 1958 р. отримав звання заслуженого діяча мистецтв УРСР, у 1973 р. – народного артиста Української РСР, лауреата Дер-

жавної премії (1950 р.) (Знаменні та пам'ятні дати 2023 року: мистецько-освітній довідник для самостійкої роботи здобувачів вищої освіти спеціальності 014 «Середня освіта (Музичне мистецтво)» та 025 «Музичне мистецтво», 2023; Муха, 2008; Прокопчук, 2021; Столярчук, 2008).

Г. Л. Жуковський, учень корифея української музики Л. М. Ревуцького, особистість якого найбільш потужно вплинула на формування його людських та творчих орієнтирів, вирізнявся своєю індивідуальною манерою музичного висловлювання, не копіюючи у творчості свого видатного педагога. Проте все ж перейняв у свого вчителя любов до народних музичних традицій. Ще у творах студентських років, коли і розпочав Г. Л. Жуковський свою композиторську діяльність (обробки народних пісень, хори, фортепіанний концерт, опера «Марина» та ін.), виявився глибокий зв'язок із народним мистецтвом, на основі якого сформувалися головні риси музики композитора: багатий мелодизм та національна колористика, рельєфність, яскрава емоційна виразність та щирість музичного вислову. Індивідуальний стиль Г. Л. Жуковського – результат глибокого знання українського народнопісенного мистецтва та органічного й вишуканого поєднання народної пісні з традиціями вітчизняної та світової класичної музики.

Як відомо, на творчість українських композиторів радянської доби впливала ідеологізованість комуністичного режиму, що позбавляла їх права щиро й відверто висловлювати свої думки. Диктат тоталітарної радянської влади настирливо проголошував заборонені теми та суворе покарання за щирість висловлювання, часто просто фізично знищуючи не лише творчість, а й життя митців. Яскравим прикладом є В. О. Барвінський, В. П. Задерацький, Б. П. Кудрик, Лесь Курбас, М. Д. Леонтович, С. Й. Параджанов, Г. М. Хоткевич та багато інших діячів культури й мистецтва.

У радянській імперії, у часи гнітючої «боротьби з формалізмом» і націоналізмом, коли викорінювалося все українське, Г. Л. Жуковському вдалося уникнути трагічної долі репресованого або фізично знищеного культурного діяча, на вимогу тоталітарної влади відображати у музиці правду «щасливого радянського життя» композитор відтворював у своїх творах правду й щирість людських почуттів. Твори його пронизані справжніми й щирими людськими почуттями, сповнені добром і любов'ю до людини та життя. Зауважимо, що важливі риси індивідуального почерку та змістового наповнення творів митця, зокрема тему людяності, гуманності, перемоги добра над злом, любові й теплоти тощо, у яких криється глибокий сенс мистецтва, виокремлювали музичні критики та рецензенти його творів ще у час радянської тоталітарної доби (Столярчук, 2008).

Незгасаючий інтерес композитора до опери та балету глибоко розкрив риси його творчості: поєднання ніжної лірики й драматичного розвитку, глибоких життєвих образів та витонченого світу казки, рельєфної вокальної декламації та широкого мелодійного дихання, барвистості хорової й оркестрової палітри. Він широко вводив цитати українського музичного фольклору, зокрема композитору притаманне поетичне втілення народних музичних традицій. В обрамленні українського народного мелосу спирався на постромантичні засади.

У доробку композитора 10 опер: «Марина» за Т. Г. Шевченком, «Честь», «Перша весна», «Від усього серця», «Один крок до кохання» (за новелою М. Т. Байджієва «Поєдинок»), моно-опера «Волзька балада» («Дружина солдата») 1967 р., яка, *наголосимо*, написана задовго до появи моно-опери В. С. Губаренка «Листи кохання» за новелою А. Барбюса «Ніжність», 1971 р.), комедійно-побутові опери-жарти «Ну й ну» і «Чудасія та й годі», опери-балети «Контрасти століть», «Поза законом», «Andante poetico». Також перу композитора належать чотири балети («Ростислава» за мотивами народних казок та легенд, «Дівчина і смерть», «Лісова пісня» за сюжетом Лесі Українки, дитячий «Мойдодир»), 10 кантат («Слався, Вітчизно моя», «Дружба народів», «Свято в Карпатах», «Шумить Дніпро», «Ой Дніпро широкий», «Присяга молоді світу» та ін.), хорова симфонія «Живи і пам'ятай», твори для симфонічного оркестру, для інструментів з оркестром, великі хорові й камерно-інструментальні твори (цикл «П'ять п'єс для фортепіано», чотири п'єси для скрипки та фортепіано, цикл «Бублики» для голосу і фортепіано на слова українських поетів), інструментальні ансамблі, вокальні твори, музика до кінофільмів та ін. (Герман Жуковський – видатний земляк, піаніст, композитор: година-присвята; Герман Леонтійович Жуковський; Знаменні та пам'ятні дати 2023 року, 2023; Муха, 2008; Прокопчук, 2021; Столярчук, 2008; 110 років від дня народження Германа Жуковського – українського композитора, народного артиста УРСР).

У творчості значне місце посідають хори, хорові цикли, вокально-симфонічні твори, де яскраво помітний мелодичний талант композитора. Драматичною виразністю вирізняються хорова поема «Дума про рідну землю» та позначена глибоким патріотизмом вокально-симфонічна кантата «Слався, Вітчизно моя!» для мішаного хору, солістів і симфонічного оркестру (на поемі П. П. Глазового), що має глибокий органічний зв'язок з українськими народними джерелами. У 1950 р. за вокально-симфонічну поему «Слався, Вітчизно моя!» композитор був удостоєний Державної премії, проте утішався тим недовго: за національні мотиви та «викривлене зображення

селянської праці» працівники НКВС конфіскували нагороди та ледь не запроторили митця до в'язниці (Цимбалюк, 2014).

Ліричний бік обдарування митця найкраще виявився у камерних творах, яким притаманні щирість та вишукана мелодійна виразність, теплота і людяність, яскрава емоційність та образність. Вокальну музику композитора прикрашають романси й пісні на вірші українських поетів, серед них – солоспів на вірші Лесі Українки «Стояла я і слухала весну», «Київ мій» на слова В. М. Сосюри, «Сміються, плачуть солов'ї» на слова О. Олеся, «Українська баркарола» на слова Д. О. Луценка, «Де пшениченька шуміла» і «Ти любов моя» на вірш О. М. Новицького з кінофільму «Доля Марини», «Дівоча лірична» на слова А. С. Малишка з кінофільму «Щедре літо», «Каравани птиць» на слова О. І. Фат'янова з кінострічки «Той, хто загинув безвісті» та ін. Дружба та співпраця з поетами М. Т. Рильським, В. М. Сосюрою, П. Г. Тичиною, А. С. Малишком, О. Олесем, П. П. Глазовим збагатили музику Г. Л. Жуковського яскравими виразними художніми образами (Муха, 2008; Прокопчук, 2021; Столярчук, 2008).

Композитор був закоханий в українську народну культуру, саме фольклорні традиції, живили його духовний світ у радянську епоху: фортепіанний цикл «Лісові картини», що вийшов з-під пера композитора у 1964 р. та відображає народні уявлення про таємниче життя лісу і його нереальних мешканців («Пробудження лісу», «Вакханалія», «Лісова паросль», «Поранена берізка», «Веселощі в першу грозу», «Вербоньки-подруженьки», «Весняні струмочки», «Лісова нечисть», «Розваги лісових русалок») насичений національним колоритом, фольклорними пісенно-танцювальними елементами, рельєфною фактурою та яскравою образністю. Циклотворча програмно-тематична ідея апелює до опосередкованого зв'язку з шуманівськими образами. Майстерно наповнені національним мелосом дев'ять фортепіанних п'єс циклу зачаровують різноманітними ефектними прийомами фортепіанної техніки, що разом із використанням широкого динамічного та регістрового діапазону у поєднанні з частою зміною метру і тонального плану дає можливість утримувати увагу слухача впродовж усього твору (Жуковський, 1965).

У творах Г. Л. Жуковського також звучить тема миру й дружби між народами (кантата «Дружба народів» та ін.). У повоєнні роки плідно працював для кіно, зокрема він – автор музики до 36 художніх кінострічок, популярних у 1950–1960-х роках, яка, як і сюжети, наповнена щирими почуттями дружби й любові до людей та життя («Щедре літо», «Доля Марини», «Лимарівна», «Киянка», «Спадкоємці», «Чумацький шлях», «Між добрими

людьми», «Люди моєї долини», «Пропає безвісті», «Два роки над прірвою», «Зірки на крилах», «Гадюка» та ін.) (Муха, 2008; Прокопчук, 2021; Столярчук, 2008).

Музично-громадський діяч Г. Л. Жуковський був активним дописувачем журналів «Музика», «Культура і життя» та ін., де пропагував та наполегливо боровся за розвиток й утвердження української опери. Композитор наголошував: «Треба зовсім не розуміти і не відчувати музики, щоб не захоплюватися цією справді прекрасною, неповторною оперною стихією» (Жуковський, 1974).

Г. Л. Жуковський, закоханий у своє покликання (композитор, педагог, піаніст, диригент, музично-громадський діяч), самовіддано слідував своїй місії педагога виховувати духовну особистість, формувати світоглядні орієнтири, гуманізувати внутрішній світ молодого покоління, тож власним прикладом крізь призму педагогічної та композиторської діяльності виховував у новій генерації музикантів ідеали добра, справедливості, честі, милосердя, людяності, щирості, відкритості, толерантності, любові, порядності, поваги до людської гідності.

Ще зі студентських років про його людський і професійний талант, унікальне піаністичне обдарування ходили легенди, концерти за його участю у студентські роки та в період творчої зрілості завжди проходили в переповнених залах. Справжнім святом музики були як для студентів, так і для колег його уроки в Київському училищі ім. Р. М. Глієра та Київській консерваторії, які щоразу перетворювалися на кількагодинні захопливі лекції-концерти, де талановитий педагог, піаніст і композитор Г. Л. Жуковський із філігранною віртуозною майстерністю ілюстрував уривки із власних творів та творів інших композиторів, колег по композиторському цеху. Великий людський талант Г. Л. Жуковського, гостре почуття гумору, глибоке розуміння справедливості, толерантність та повага до людської гідності створювали навколо мудрого, щиросердного, доброго, людяного, завжди доброзичливого й стриманого митця, щиро уважного до студентів та чуйного до колег, потужну атмосферу магнетично-привабливої сили, яка водночас утілювалася у перлини його натхненої музики (Майборода, 1983; Столярчук, 2008, с. 32–36).

Дружина композитора, поетеса і співачка (сопрано) В. А. Багмет, була солісткою Полтавського та Кам'янець-Подільського музично-драматичних театрів, після війни стала лібретисткою опер Г. Л. Жуковського.

У родинному будинку Жуковських у с. Клавдієво-Тарасовому (Бучанського району, неподалік Києва), де композитор написав свої найкращі твори, після смерті Г. Л. Жуковського жила його донька. На жаль, нині будинок перебуває у зане-

дбаному стані та потребує належної підтримки та збереження, загалом як і вся музична спадщина митця заслуговує якнайглибшого пізнання та популяризації.

Примітно, що в український академічний мистецький простір із товщі культурно-історичного спадку часами вириваються національні перлини музичного мистецтва, які раніше часто вважалися народними, що важливо для поповнення творчого доробку композитора та національної культурно-мистецької скарбниці у цілому. Так постав у дискусії за авторство та першість музики один із шедеврів української любовної віршованої і пісенної лірики – пісня-романс «Сміються, плачуть солов'ї» Г. Л. Жуковського на поезію О. Олесея. Нагадаємо, що музичний твір, названий за першим рядком вірша О. Олесея «Чари ночі», написаного у 1904 р., був присвячений майбутній дружині поета Вірі Сवादковській та дружині українського співака Б. Р. Гмирі Вірі. На музику вірш О. Олесея поклали, окрім Г. Л. Жуковського, український композитор А. Й. Кос-Анатольський, український кобзар, лірник Ф. В. Дорошенко, у діаспорі твір отримав популярність завдяки музиці українського композитора і піаніста В. В. Безкоровайного, який прославив цю пісню в еміграції. Твір виконували Б. Р. Гмиря, Д. М. Гнатюк, Д. Г. Петриненко, Н. М. Матвієнко, А. П. Матвієнко та ін. Припускаємо, що через величезну популярність та дискусійність щодо авторства музики неперевіршений романс досі часто вважають народним, як і деякі музичні твори інших поетів, наприклад: «Дивлюсь я на небо», «Ой, не світи, місяченько», «Ніч яка місячна» тощо, які багато років затамовують подих слухачів (Герман Жуковський – видатний земляк, піаніст, композитор: година-присвята; Кацун, 2006; Коломієць, 2021).

У м. Рівному у 2000 р. з метою увіковічення пам'яті про композитора зусиллями активістів Рівненського обласного відділення Національної всеукраїнської музичної спілки (за ініціативи проф., завідувача кафедри музичного фольклору ІМ РДГУ Б. Й. Столярчука) було засновано Обласну мистецьку премію ім. Г.Л. Жуковського; відкрито кімнату-музей композитора в залі камерної та органної музики м. Рівного (2003 р.), матеріали якої у 2015 р. передано до фондів Радивилівського історичного музею, де відкрито експозицію. Ім'я Г. Л. Жуковського у 2013 р. присвоєно Радивилівській дитячій школі мистецтв на Рівненщині та одній із вулиць м. Радивилова, де народився композитор.

У 2008 р. за ініціативи педагогічного колективу Радивилівської дитячої школи мистецтв (за підтримки районної організації ВО «Свобода») було започатковано районний конкурс юних виконавців творів українських композиторів ім. Г.Л. Жуковського, участь у якому взяли 20 виконавців (Сто-

лярчук, 2008, с. 148–150). У 2020 р. було засновано Всеукраїнський відкритий конкурс молодих виконавців української інструментальної музики ім. Г. Л. Жуковського, який сьогодні збирає понад 350 учасників з усіх куточків України (23 області) (співзасновник та директор – канд. пед. наук, доц. кафедри гри на музичних інструментах ІМ РДГУ В. І. Прокопчук) (Всеукраїнський відкритий конкурс молодих виконавців української інструментальної музики імені Германа Жуковського).

Без сумніву, пам'ять про земляка, українського композитора Г. Л. Жуковського житиме доти, доки звучатиме його музика. Базою вивчення та пропаганди мистецького доробку митця є, передусім, академічне музичне середовище. Саме через освоєння творчості композитора, передусім у межах навчального репертуару, зокрема в класі основного музичного інструменту, концертмейстерського класу, вокалу та інших дисциплін мистецького циклу, здобувачі освіти пізнають життєтворчість майстра, особливості стилю, композиторського письма й виконавських завдань музичного доробку композитора, набуваючи водночас фахових виконавських навичок та інтерпретаторської майстерності.

Так, студентською науковою проблемною групою Мистецький кіноклуб «Видатні музиканти світу», що діє на кафедрі гри на музичних інструментів ІМ РДГУ у рамках роботи науково-дослідної лабораторії творчих проєктів «Регіональна мистецька освіта» ІМ РДГУ (керівник – В. І. Прокопчук) було проведено мистецький захід «Наш земляк Герман Жуковський (до 110-річчя від дня народження композитора)». Здобувачі освіти представили гостям результати своєї науково-пошукової роботи (доповіді та відеопрезентації про життєтворчість композитора). Також присутні мали можливість емоційно зануритися в музику композитора та ознайомитися з низкою музичних творів (вокальних та інструментальних), які прозвучали у виконанні студентів (Студентська наукова проблемна група Мистецький кіноклуб «Видатні музиканти світу»).

Водночас маловідомі сторінки життєтворчості композитора-земляка рівненського краю Г. Л. Жуковського популяризувалися учасниками студентської наукової проблемної групи на ХХІІІ Міжнародній науково-практичній конференції «Молоді музикознавці», проведеній Київською муніципальною академією музики ім. Р. М. Глієра у рамках співпраці VI Міжнародного науково-творчого проєкту «Сучасне музикознавство та виконавство: від теоретичного дискурсу до виконавської практики» (ХХІІІ Міжнародна науково-практична конференція «Молоді музикознавці»).

Отже, пізнання мистецького спадку композитора набуває особливої ваги у професійній під-

готовці майбутнього музиканта-педагога, вчителя мистецтва (музичного мистецтва) як носія й провідника культури у вихованні молодого покоління як майбутнього нашої держави. Беззаперечною у цьому процесі є роль музичних/музично-педагогічних закладів освіти, що зумовлює необхідність осмислення змістового (репертуарного) наповнення дисциплін музичного циклу у професійній підготовці здобувачів освіти.

Висновки. Проблеми «олюднення Людини», гуманізації Особистості, виховання душі, стійких переконань та ціннісних орієнтацій у молодого покоління, шанобливого ставлення до рідної землі, культурно-мистецьких традицій й культурного минулого тощо є підвалинами для гуманізації змісту підготовки музикантів-педагогів у закладах вищої освіти, що орієнтує, насамперед, на розвиток особистісних якостей майбутніх фахівців.

Особливо загострюються окреслені виклики сьогодні, у період повномасштабної агресії РФ, яка стала потужним каталізатором процесів культурного й духовного відродження українського суспільства, виховання національної свідомості молоді, утвердження ідентичності й самобутності шляхом консолідації навколо спільної культурно-історичної спадщини та цінностей українського народу. Важливим чинником зазначеного виступає

оптимізація використання культурно-мистецького спадку минулого, зокрема регіонального, задля збагачення сучасної музичної/музично-педагогічної освіти, у тому числі через репертуарну політику, яка є одним з важливих аспектів національного виховання. Творчість Г. Л. Жуковського, зокрема гуманістичні пошуки його творчих шляхів, є орієнтиром у професійній підготовці майбутніх педагогів-музикантів, учителів мистецтва (музичного мистецтва), їхнього цілісного художнього світогляду й ціннісного ставлення до українського національно-культурного спадку, які, своєю чергою, є провідниками культури та несуть важливу місію виховання духовної особистості.

Перспективу подальших досліджень у контексті означених проблем убачаємо в активізації введення в освітній процес творчого доробку Г. Л. Жуковського до фахової підготовки здобувачів вищої освіти музичних/музично-педагогічних спеціальностей. Відповідно, окреслений напрям потребує теоретизації наукових розвідок, репертуару, стилю, виконавських завдань, інтерпретаторського осмислення тощо музики митця. Разом із тим життєтворчість та мистецький спадок композитора заслуговують якнайширшої актуалізації та інспірують до подальшого глибокого дослідження.

Література:

- Закон України «Про освіту» № 2146-VIII від 04.01.2024. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
- Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 27.12.2023. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
- Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» № 2834-IX від 13.12.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>.
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2025 роках» № 1322 від 15.12.2023. Урядовий портал. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-strategii-utverdzhennia-ukrainskoi-na-a1322>.
- Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України № 527 від 06.06.2022. <http://surl.li/ssajb>.
- Столярчук Б.Й. (2008). Герман Жуковський: композитор, піаніст, диригент, педагог: літ.-довід. вид. Прокопівич Т. Ю., Перенчук Т. Й. (ред.). Рівне: О. Зень. 192.
- Знаменні та пам'ятні дати 2023 року: мистецько-освітній довідник для самостійної роботи здобувачів вищої освіти спеціальності 014 «Середня освіта (Музичне мистецтво)» та 025 «Музичне мистецтво»: навчально-довідкове видання (2023), 9, 206.
- Муха А. (2008). Жуковський Герман Леонтіївич. Українська музична енциклопедія: у 2-х т. Т. 2. 96–97 / Г. Скрипник (гол. редкол.). Київ: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України.
- Прокопчук В.І. (2023). Мистецька Волинь у краєзнавчих джерелах: імена і долі. Розвиток сучасної мистецько-педагогічної освіти: національний і європейський контекст: монографія. Сучава, 247–281.
- Прокопчук В.І. (2021). Музичне краєзнавство Рівненщини: навчально-методичний посібник. Рівне: О. Зень. 384.
- 110 років від дня народження Германа Жуковського – українського композитора, народного артиста УРСР. Історична Волинь. <https://www.istvolyn.info/post/1103>.
- Герман Жуковський – видатний земляк, піаніст, композитор: година-присвята. Радивилівська центральна бібліотека міської централізованої бібліотечної системи. https://radlib.at.ua/news/godina_prisvjata/2013-11-01-199.
- Герман Леонтіївич Жуковський. Українські пісні. <https://www.pisni.org.ua/persons/777.html>.
- Цимбалюк С. Конфіскували сталінську премію, але не талант. Голос України. 19 квітня 2014. <http://www.golos.com.ua/article/24200>.
- Жуковський Г. (1965). Лісові картини. Сюїта для фортепіано. Київ: Мистецтво. 56.
- Жуковський Г. (1974). Композитор і театр. Музика. 5.
- Майборода Г. (1983). Спогади про друга. Музика. 5.
- Кацун Ю. (2006). Тринадцять – щасливе число. Вийшов новий диск легендарного баса – Бориса Гмирі. День, 37 від 07.03. <https://day.kyiv.ua/article/cuspilstvo/trynadtsyat-shchaslyve-chyslo>.

Коломієць Р.Г. (2021). Олег Ольжич. Харків: Фоліо. 10–25.

Всеукраїнський відкритий конкурс молодих виконавців української інструментальної музики імені Германа Жуковського. Рівненський державний гуманітарний університет. <http://surl.li/thqgh>.

Студентська наукова проблемна група «Мистецький кіноклуб «Видатні музиканти світу». Рівненський державний гуманітарний університет. <http://surl.li/tjihh>.

XXIII Міжнародна науково-практична конференція «Молоді музикознавці». Київська муніципальна академія музики ім. Р.М. Глієра. <https://glieracademy.org/molmuz-2024/>.

References:

Zakon Ukrainy «Pro osvitu» (2024, 04.01 № 2146-VIII) [Law of Ukraine «On Education»]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» (2023, 27.12 № 1556-VII) [Law of Ukraine «On Higher Education»]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].

Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti» (2022, 13.12 № 2834-IX) [The Law of Ukraine «On the Basic Principles of State Policy in the Field of Affirming Ukrainian National and Civil Identity»]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> [in Ukrainian].

Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro skhvalennia Stratehii utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti na period do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2023–2025 rokakh» (2023, 15.12 № 1322) [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the approval of the Strategy for the establishment of Ukrainian national and civic identity for the period until 2030 and the approval of the operational plan of measures for its implementation in 2023–2025» Government portal. Uriadovi portal]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-stratehii-utverdzhennia-ukrainskoi-na-a1322> [in Ukrainian].

Kontseptsiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy (2022, 06.06 № 527) [The concept of national-patriotic education in the education system of Ukraine]. Retrieved from <http://surl.li/ssajb> [in Ukrainian].

Stoliarchuk B.Y. (2008). Herman Zhukovskiy: kompozytor, pianist, dyryhent, pedahoh : lit.-dovid. Vyd [Herman Zhukovsky: composer, pianist, conductor, teacher] (Prokopovych T.Yu., Perenchuk T.Y. Ed.). Rivne : Vydav. O. Zen. [in Ukrainian].

Znamenni ta pamiatni daty 2023 roku : mystetsko-osvitnii dovidnyk dlia samostiinoi roboty zdobuvachiv vyshchoi osvity spetsialnosti 014 «Serednia osvita (Muzychne mystetstvo)» ta 025 «Muzychne mystetstvo»: navchalno-dovidkove vydannia (2023) [Significant and memorable dates of 2023: an artistic and educational guide for the independent work of students of higher education]. Vypusk 9. Prokopchuk V.I., Yakovenko L.P. (Comps.); Prokopchuk V. I. (Ed.). Rivne : O. Zen. [in Ukrainian].

Mukha A. (2008). Zhukovskiy Herman Leontiiovych. Ukrainska muzychna entsyklopediia. [Ukrainian musical encyclopedia]. Vol. 2, 96–97. Skrynyk H. (Ed.). Kyiv : Instytut mystetstvoznavstva, folklorystyky ta etnologii im. M.T. Rylskoho NAN Ukrainy. [in Ukrainian].

Prokopchuk V.I. (2023). Mystetska Volyn u kraieznavchykh dzherelakh: imena i doli. [Artistic Volyn in local history sources: names and fates]. *Rozvytok suchasnoi mystetsko-pedahohichnoi osvity: natsionalnyi i yevropeyskyi kontekst: monohrafiia. [Development of modern art and pedagogical education: national and European context]*, 247–281. Vovk M. (Ed.). Suchava. [in Ukrainian].

Prokopchuk V.I. (2021). Muzychne kraieznavstvo Rivnenshchyny : navchalno-metodychnyi posibnyk [Musical local history of the Rivne region]. Rivne : O. Zen. [in Ukrainian].

110 rokviv vid dnia narodzhennia Hermana Zhukovskoho – ukrainskoho kompozytora, narodnoho artysta URSSR [110 years since the birth of Herman Zhukovsky – Ukrainian composer, People's Artist of the Ukrainian SSR]. *Istorychna Volyn [Historical Volyn]*. Retrieved from <https://www.istvolyn.info/post/1103> [in Ukrainian].

Herman Zhukovskiy – vydatnyi zemliak, pianist, kompozytor: hodyna – prysviata [Herman Zhukovsky – an outstanding countryman, pianist, composer: the hour is a dedication]. *Radyvylivska tsentralna biblioteka miskoi tsentralizovanoi biblioteknoi systemy [Radyvyliv central library of the city's centralized library system]*. Retrieved from https://radlib.at.ua/news/godina_prisvjata/2013-11-01-199 [in Ukrainian].

Herman Leontiiovych Zhukovskiy [Herman Leontiiovych Zhukovsky]. *Ukrainski pisni [Ukrainian songs]*. Retrieved from <https://www.pisni.org.ua/persons/777.html> [in Ukrainian].

Tsymbaliuk, Ye. (2014, 19 kvitnia). Konfiskuvaly stalinsku premiiu, ale ne talant. The Stalin Prize was confiscated, but not the talent. *Holos Ukrainy. Voice of Ukraine*. (2014, April 19). Retrieved from <http://www.golos.com.ua/article/24200> [in Ukrainian].

Zhukovskiy H. (1965). Lisovi kartyny. Siuita dlia fortepiano [Forest paintings. Suite for piano]. Kyiv : Mystetstvo. (noty). [in Ukrainian].

Zhukovskiy H. (1974). Kompozytor i teatr [Composer and theater]. *Muzyka [Music]*, 5. [in Ukrainian].

Maiboroda H. (1983). Spohady pro druha [Memories of a friend]. *Muzyka [Music]*, 5. [in Ukrainian].

Katsun Yu. (2006). Trynadtsiat – shchaslyve chyslo. Vyshov novyi dysk lehendarnoho basa – Borysa Hmyri [Thirteen is a lucky number. A new CD of the legendary bassist Boris Hmyri has been released]. *Hazeta «Den» [Day newspaper]*, 37, 07.03. Retrieved from <https://day.kyiv.ua/article/cuspilstvo/trynadtsyat-shchaslyve-chyslo> [in Ukrainian].

Kolomiets R.H. (2021). Oleh Olzhych [Oleg Olzhych]. Kharkiv : Folio. Serii «Znameniti ukraintsi». Narodhenyi v liubovi, 10–25. [in Ukrainian].

Vseukrainskyi vidkryty konkurs molodykh vykonavtsiv ukrainskoi instrumentalnoi muzyky imeni Hermana Zhukovskoho [All-Ukrainian open competition of young performers of Ukrainian instrumental music named after Herman Zhukovsky]. *Rivnenskyi derzhavnyi humanitarnyi universytet [Rivne State Humanitarian University]*. Retrieved from <http://surl.li/thqgh> [in Ukrainian].

Studentska naukova problemna hrupa Mystetskyi kinoklub «Vydadni muzykanty svitu» [Student scientific problem group Art film club «Outstanding musicians of the world»]. *Rivnenskyi derzhavnyi humanitarnyi universytet [Rivne State Humanitarian University]*. Retrieved from <http://surl.li/tjihh> [in Ukrainian].

XXIII Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Molodi muzykoznavtsi» [XXIII International Scientific and Practical Conference «Young Musicologists»]. *Kyivska munitsypalna akademiia muzyky im. R.M. Hliiera [Kyiv Municipal Academy of Music named after R.M. Gliera]*. Retrieved from <https://glieracademy.org/molmuz-2024/> [in Ukrainian].
